

	Str.
Słowo wstępne	3
Wstęp do wydania drugiego	5
I. KSIĄŻKA DRZEWORYTOWA	7
Pochodzenie drzeworytu. Rozwój drzeworytu w Europie, technika wykonywania. Pierwsze wytwory drzeworytowe. Książki drzeworytowe. Metaloryt. Rola drze- worytu w epoce druku	7
II. PROBLEM WYNAŁAZKU SZTUKI DRUKARSKIEJ. JAN GUTENBERG	13
1. Uwagi wstępne. Rozbieżność poglądów na sprawę powstania druku. Relacje i źródła dotyczące wynalazku druku	13
2. Jan Gutenberg. Życiorys, realizacja wynalazku i dzieje warsztatu Gutenberga	16
3. Istota wynalazku druku i technika drukarska Gutenberga	19
4. „Biblia 42-wierszowa” i „Psalterz moguncki” z 1457 r.	21
5. Drobne druki warsztatu Gutenberga	23
6. „Biblia 36-wierszowa”	24
7. Poprzednicy i rzekomi rywale Gutenberga w sztuce typograficznej	25
8. Powstanie druku w Chinach i w Korei	27
III. ROZWÓJ DRUKARSTWA W EUROPIE ZACHODNIEJ W XV WIEKU	31
Uwagi wstępne. Warunki społeczne i ekonomiczne stwarzające typ drukarzy wędrownych.	
1. Niemcy. Szerzenie się typografii w Niemczech. Piotr Schöffer. Oficyna Ko- bergera w Norymberdze	33
2. Włochy. Subiaco, Wenecja (M. Jenson, E. Ratdolt), Oficyna Manucjuszów, akcja wydawnicza Aldusa, stworzenie książki nowożytnej, kontakty Manu- cjuszów z Polską	35
3. Francja. Paryż, drukarnia na terenie Sorbony, Jan Dupré. Inne drukarskie centra we Francji	40
4. Niderlandy (Holandia, Belgia)	41
5. Półwysep Pirenejski (Hiszpania i Portugalia)	42
6. Anglia. William Caxton, Oficyna w Westminsterze	43
7. Skandynawia.	43
IV. DRUKARSTWO POLSKIE W XV WIEKU	44
1. Pierwsze tłocznie na ziemiach polskich. Kraków. Zagadnienie pierwszego dru- karza w Polsce. Kasper Straube, Szwajpolt Fiol, krakowskie druki cyrylickie. Wrocław. Kasper Elyan, pierwszy drukowany tekst polski. Gdańsk. Konrad Baumgarten i jego wędrowki drukarskie. Malborg. Jakub Karweyse.	44
2. Oficyny niepewne. Drukarze znani jedynie ze źródeł archiwalnych. Problem drukarskiej działalności w Polsce Braci Wspólnego życia.	52
3. Drukarze Polscy poza granicami kraju (Stanisław Polak, Jan Adam. Rafał i Rudolf Skrzetuscy i inni)	55

V. CECHY KSIĄŻKI XV WIEKU I JEJ BUDOWA	60
Zależność pierwszych druków od wzorów książki rękopiśmiennej	60
1. Inkunabuly	61
2. Różnorodność pisma drukarskiego w XV w., (metoda K. Haeblera i pomoce w identyfikowaniu druków XV w.)	61
3. Format bibliograficzny książki	63
4. Znaki porządkowe układu książki. Rejestr	65
5. Karta tytułowa	68
VI. DUKARSTWO ZACHODNIOEUROPEJSKIE W XVI WIEKU	69
1. Ukształtowanie się formy książki drukowanej w XVI w. Uwagi wstępne. Zasadnicze typy pism drukarskich w XVI w. Karta tytułowa. Inicjały. Sygnet drukarski. Ilustracja	69
2. Wpływ reformacji na charakter i rolę książki w XVI w. Uwagi wstępne. Książka jako oręż w walkach ideologicznych, rozwój piśmiennictwa w językach narodowych. Umasowienie książki, druk ulotny. Obniżenie estetycznych walorów druku	75
3. Ważniejsze ośrodki drukarskie i oficyny XVI w. Niemcy i niemiecka Szwajcaria. Kolonia, atlas miast świata Brauna-Hogenberga — centrum druku reformacyjnego. Augsburg, Jan Schönsperger. Norymberga i in. Bazylea, Jan Froben, Jan Oporinus. Włochy. Kontynuacja działalności oficyny Manucjuszów, rodzina Giunta. Francja i francuska Szwajcaria. Uwagi wstępne. Paryż, Genewa. Estienne'owie (tabl. geneal.). Lyon. Hiszpania (<i>Biblia polyglotta complutensis</i>). Niderlandy (Holandia i Belgia). Antwerpia (Krzysztof Plantin. Muzeum Plantina-Moretusa). Anglia. Zależność drukarstwa angielskiego od kontynentu. Związek Company of Stationers	79
VII. KSIĄŻKA POLSKA W XVI I POCZĄTKACH XVII WIEKU	95
1. Rozwój drukarstwa w Krakowie. Jan Haller, jego działalność wydawnicza i drukarska. Kierunki produkcji oficyny Hallera. Florian Ungler i jego zasługi w dziedzinie tworzenia drukowanych książek w języku polskim. Hieronim Wietor — oficyny wiedeńska i krakowska. Łazarz Andrysowic. „Oficina Łazarzowa”. Jan Januszowski, wysoki poziom techniczny oficyny. Narodowa czcionka polska. Sprawa ustalenia ortografii polskiej. Szarffenbergowie. Tablica genealogiczna. Linia krakowska. Wędrowną oficyną Mikołaja. Linia śląska. Wielostronność ich działalności na polu produkcji i kolportażu książki. Siebenyecherowie. Maciej Wirzbięta. Początek drukarstwa innowierczego. Mniejsi drukarze krakowscy	95
2. Rozwój drukarstwa polskiego poza Krakowem. Wrocław (Baumgarten, Dyon, Lybisch) Drukarnia miejska Andrzeja Winklera, Kryspin i Jan Szarffenbergowie. Baumannowie. Oficyna Baumannowska. Gdańsk. Franciszek i Jakub Rhode. Andrzej Hünefeld, Biblia gdańska. Działalność wydawnicza Jerzego Förstera. Prywatna drukarnia Jana Heweliusza. Poznań. Przyczyny hamujące rozwój typografii. Melchior Nehring. Jan Wolrab. Toruń. Dzieje drukarni Worffschaufla. M. Nehring. Andrzej Cotenius. Oficyny wschodnich miast kresowych. Wilno. Drukarnia Akademicka. Łwów, kontakty księgarskie z Krakowem. Paweł Szczerbic, drukarnie jezuickie	117
VIII. KSIĄŻKI RÓŻNOWIERCZE W POLSCE W XVI I XVII WIEKU	127
1. Polska książka innowiercza. Uwagi wstępne. Charakter ruchu reformacyjnego w Polsce. Litwa i Małopolska (Radziwiłłowie. Brześć litewski, Cyprjan Bazylik, „Biblia brzeska.”), Pińczów (Daniel z Łęczycy.), arianie — bracia polscy.	

Kraków, Raków (Aleksy Rodecki, Sebastian Sternacki). Mniejsze oficyny innowiercze. Prusy Wschodnie i Wielkopolska. Królewiec (Jan Seklucjan, Aleksander Augerdecki, Jan z Sącza Malecki). Elk. Literatura ewangelicka w języku polskim. Bracia czeszy. Szamotuły, Leszno	127
2. Książka cyrylicka na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej w XVI i XVII w. Początki drukarstwa cyrylickiego w Polsce. Kraków (Fiol), Wilno (Skoryna, Mamonicze). Działalność drukarzy moskiewskich Piotra Mścisławca i Iwana Fiodorowa na terenie Polski (Zabłudów, Wilno, Lwów, Ostróg). Nieśwież (Szymon Budny).	134
3. Początki drukarstwa hebrajskiego na ziemiach polskich. Oficyny żydowskie na Śląsku (Oleśnica, Wrocław). Działalność braci Heliczów w Krakowie. Drukarnie żydowskie na wschodnich terenach Polski (Lublin, Żółkiew i inne).	137
IX. KSIĄŻKI AUTORÓW POLSKICH WYTWARZANE W OBCYCH OFICYNACH POZA KRAJEM	140
Rola łaciny jako wspólnego języka kół intelektualnych Europy. Przyczyny skłaniające wydawców i autorów polskich do korzystania z oficyn obcych. Główne centra wydawnicze produkujące książki autorów polskich. Tematyka dzieł polskich publikowanych przez obcych wydawców. Dzieła polemiczno-teologiczne („Katechizm rakowski”, dzieła S. Hozjusza, „Bibliotheca Fratrum Polonorum” i inne). Dzieła historyczne (M. Kromer, M. Miechowita i in.). Literatura prawno-ustrojowa (A. F. Modrzewski, W. Goślicki). Nauki matematyczno-przyrodnicze (M. Kopernik, J. Struś, — i inni). Recepcja książki polskiej na Zachodzie.	
X. DRUKARSTWO EUROPEJSKIE W XVII WIEKU	150
Uwagi wstępne: upadek sztuki typograficznej w XVII w. Prymat Nidelandów. Ekspansja kolonialna państw europejskich. Rozwój kartografii i orientalistyki.	
1. Zdobnictwo książki w XVII w. Rozwój miedziorytnictwa i jego wpływ na styl książki XVII w.	152
2. Ukształtowanie się czasopisma w XVII w. jako nowej formy piśmienniczo-wydawniczej. Prototypy czasopisma (listy prywatne, korespondencje rękopiśmienne, komunikaty drukowane). Warunki powstania periodyku. Półrocznik M. Aitzinga. Miesięczniki i tygodniki. „Avisa”. „Relatio” z 1609 r. „Mercuriusz Polski”. Prasa codzienna T. Ritzscha. Czasopisma naukowe	154
3. Ważniejsze ośrodki drukarskie i oficyny XVII w. Holandia. Elzewirowie. Tablica genealogiczna. Europejskie znaczenie ich oficyny i produkcji książki. Inni drukarze holenderscy. Przemysł kartograficzny, warsztaty Blaeu’ów. Francja. Drukarnia Królewska, jej twórcy i kierownicy. Rozwój oficyny jako instytucji państwowej. Niemcy i Austria. Uwagi wstępne. Frankfurt n. Menem ośrodkiem miedziorytnictwa. Rodzina de Bry i Merianów. Kartografia niemiecka. J. Homann. Wiedeń. Różnorodność wpływów kulturalnych i etnicznych. M. Cosmerovius. J. van Ghelen, F. Meniński, orientalizm. Anglia. Kryzys przemysłu książkowego. Londyn. Zbiorowe wydanie dzieł Szekspira. „Biblia polyglotta”. Oksford. Drukarnia Uniwersytecka, J. Fell. Cambridge. Włochy. Akcja misyjna Rzymu i jej wpływ na produkcję książki. Drukarnia Kongregacji Propagandy Wiary i jej wydawnictwa. Hiszpania	160
XI. CHARAKTER PIŚMIENICTWA I PRODUKCJI DRUKARSKIEJ W POLSCE W XVII WIEKU	182
Uwagi wstępne: przyczyny upadku książki w Polsce. Rodzaj wydawnictw w XVII w.: książki religijne, podręczniki szkolne, druki okolicznościowe, literatura miesz-	

czańska	
Kraków. Utrata na rzecz Warszawy dominującego miejsca w państwie. Oficyny Piotrkowczyków. Franciszka Cezarego, Krzysztofa Szedla. Inni drukarze krakowscy. Powstanie drukarni Akademii Krakowskiej.	183
Warszawa. Rozwój stałego drukarstwa. Jan Rossowski, druki urzędowe, Piotr Elert i inni. Powstawanie oficyn zakonnych. Warunki ekonomiczne drukarzy. System mecenatu i drukarze wędrowni XVII w. Zamość. Akademia i Drukarnia Akademii Zamoyskiej. (Informacja o innych ośrodkach wydawniczo-drukarskich w Polsce w XVII w.)	187
XII. KSIĄŻKA XVIII. WIEKU W EUROPIE ZACHODNIEJ	191
1. Wpływ oświecenia i racjonalizmu francuskiego na piśmiennictwo i ruch wydawniczy w Europie. Specjalizacja nauk, nowe rodzaje wydawnictw	191
2. Zdobnictwo książki w XVIII w. Główne kierunki w sztuce w XVIII w. (barok, rokoko, neoklasyzm). Prymat Francji w zdobnictwie i ilustracji książki. Problem reprodukcji kolorowej w ilustracji dzieł przyrodniczych. Ilustratorzy: we Francji Hubert Gravelot, Jan Michał Moreau, w Anglii Wiliam Hogart, w Niemczech Daniel Chodowiecki.	195
3. Drzeworyt XVIII w. Renowatorzy drzeworytu w Anglii: William Blake, Tomasz Bewick — drzeworyt sztorcowy.	201
4. Ważniejsze ośrodki drukarskie i oficyny XVIII w. Francja. Przodująca rola drukarstwa francuskiego w Europie. Piotr Szymon Fournier, Drukarnia Królewska. Bibliofilskie zamiłowanie dworu francuskiego (prywatne drukarnie na dworze). Didotowie. Tablica genealogiczna. Antykwa Didotów, ich wynalazki i ulepszenia w dziedzinie typografii. Prace teoretyczne.	202
Niemcy i Austria. Jan G. E. Breitkopf i jego działalność. Inni drukarze (J.J. Göschen, K. Tauchnitz J. F. Cotta). Wydawnictwo w Zweibrücken. Wiedeń (J.T. Trattner). Anglia. Odnowienie typografii angielskiej (W. Caslon. J. Baskerville). Włochy. Jan Chrzciciel Bodoni. Kulminacyjne osiągnięcia w sztuce typograficznej. Hiszpania i Portugalia. Joachim Ibarra. „Bibliotheca Hispana Vetus et Nova”. Drukarnia państwowa w Portugalii. Niderlandy. Obniżenie się poziomu drukarstwa holenderskiego. Firma odlewnicza Enschedé	206
5. Wykształcenie się firm wydawniczych i zawodu wydawcy. Przedruki.	222
XIII. RUCH WYDAWNICZY I TYPOGRAFICZNY W POLSCE W DOBIE OŚWIECENIA	224
Stan drukarstwa w Polsce na początku XVIII w. Oświecenie, epoka Stanisławska. Prymat drukarstwa warszawskiego. Odlewnie czcionek (Adam Gieryk Podebrański, Piotr Zawadzki). Warszawa — Wawrzyniec Mitzler de Kolof. Cza-sopisma i wydawn. źródeł historycznych. Drukarnia Korpusu Kadetów. Piotr Dufour, wydolność produkcyjna jego oficyny. Memoriały w sprawie organizacji drukarstwa w Polsce. Michał Groell. Działalność jego księgarska i drukarska. Kraków. Oficyna Ignacego Groebła i inne. Wrocław. Drukarnia miejska w rękach spadkobierców J. Baumanna, S. Grassa i A. Bartha. Drukarnia Akademicka Jezuitów. Oficyna Kornów. Zasługi ich w dziedzinie wydawnictw polskich. Wilno. Różnorodność wpływów etnicznych i kulturalnych. Drukarnia pijarów. Maciej Dogiel, inne drukarnie zakonne. Drukarnia Akademicka, Józef Zawadzki.	

XIV. ROZWÓJ DRUKARSTWA W KRAJACH SŁOWIAŃSKICH I NA WĘGRZACH W XV-XVIII WIEKU

238

1. Czechy i Morawy. Problem powstania drukarstwa w Czechach i pierwszych druków. Pilzno. Oficyna anonimowa. Mikołaj Bakalař. Praga. Jonatan z Wysokiego Myta, Drukarnia Jana Seweryna i Benedy. Brno. Konrad Stahel i Maciej Preinlein („Cronica Hungarorum”). Wiek XVI. Przdownikstwo Pragi w ruchu wydawniczym. Paweł Seweryn, Bartłomiej Netolicky. Oficyna Jerzego Melantricha. Ołomuniec. Konrad Baumgarten. Działalność Jednoty Braci Czeskich. Wiek XVII, XVIII. Upadek rodzimej kultury po 1620 r. Praga. Jezuicka Drukarnia Akademicka. A. Dobrosławina. Literatura jarmarczna. Drukarnia Szkoły Normalnej. 238
2. Książka w krajach południowej Słowiańszczyzny. Uwagi wstępne. Rola języka cerkiewnosłowiańskiego i alfabetów cyrylicy i głagolicy dla południowych Słowian. Okres zaniku rodzimej kultury. Jugosławia. Księgi chorwackie tłoczone w Wenecji. Typografia w Dubrowniku. Serbska oficyna w Cetynii (Makary), i w Wenecji (Vuković). Książki słowiańskie drukowane w Niemczech (Primož Trubar). Bułgaria. Brak rodzimego piśmiennictwa i książki. XVIII w. Oficyna w klasztorze Rila. Bułgarskie książki tłoczone w Rzymie. 248
3. Drukarnstwo w państwie rosyjskim. Anonimowa oficyna w Moskwie. Iwan Fiodorow i Piotr Mścislawiec („Apostol” 1564). Andronik Niewieża. Wiek XVII. Rozwój drukarstwa. Powstanie książki świeckiej. Wasilij Burcew. Działalność cara Piotra I na polu drukarstwa. Kontakty z Holandią (Tessing. Kopijewicz). Reforma pisma drukarskiego. Rozwój drukarstwa w XVIII w. Petersburg. Drukarnia Akademii Nauk. Drukarnia Uniwersytecka w Moskwie. Działalność wydawnicza i drukarska Michała Nowikowa. 253
4. Węgry. Uwagi wstępne: Buda. Andrzej Hess („Chronica Hungarorum”). Książki dla Węgier tłoczone w obcych oficynach. Wiek XVI — rozwój drukarstwa w Siedmiogrodzie. Drukarnia w Debreczynie. Wiek XVII i XVIII — Akademicka oficyna w Trnawie. (później w Buda-Peszcze) Działalność typograficzna Landererów 261

XV. KSIĄŻKA DRUKOWANA W AMERYCE

262

Ameryka Środkowa i Południowa. Pierwsza drukarnia w Meksyku (Jan Pablos). Akcja misyjna zakonów i powstanie książki w językach ludów tubylczych. Ameryka Północna. Kolonie angielskie. Wiek XVII — Drukarnia w Cambridge Massachusetts (S. Day, S. Green). Szybki rozwój piśmiennictwa i typografii. Druki niemieckie w Pensylwanii. Boston. Filadelfia (Beniamin Franklin jako drukarz). Kanada. Działalność misjonarska zakonów. Publikacje „cramoissy” Halifax (Bartłomiej Green), Quebec, Montreal. Szybki rozwój drukarstwa w Ameryce

XVI. OPRAWA KSIĄŻKI ZABYTKOWEJ W XV-XVIII WIEKU

267

1. Technika oprawy dawnej. Materiał do usztywniania i powlekania opraw. Wykończenie i technika zdobienia oprawy. 267
2. Typy opraw spotykanych w XV w. 276
3. Oprawy renesansowe XV i XVI w. Oprawy włoskie (Aldusa Manutiusa, typ grolierowski i inne) Oprawy francuskie XVI w. (Mikołaj Ève, styl *à la fanfare*, styl *semé*). Mecenat dworu francuskiego. Oprawy niemieckie, i an-

gielskie, XVI w. (Jakub Krause, Tomasz Berthelet)	282
4. Bibliofilskie oprawy XVII i XVIII w. Prymat Francji w sztuce introliigatorsskiej (La Gascon, Denis Derôme, A. M. Padeloup, oprawy mozaikowe, jansenistowskie), Etruskie i pompejańskie oprawy neoklasyczne.	293
5. Zagadnienie oprawy w Polsce. Różnorodność i bogactwo opraw spotykanych w Polsce. Różnice pomiędzy typem oprawy niemieckiej i polskiej. Rodzime elementy oprawy polskiej. Oprawy biblioteki króla Zygmunta Augusta. Introliigatorzy i introliigatorstwo w Polsce w XV i XVI w.	298
Literatura do dziejów książki XV-XVIII wieku (wybór)	305
Spis ilustracji	321
Indeks	324